

MICHAŁ MORDAŃ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5709-3469>

Uniwersytet w Białymstoku

IMIĘNA ODOJCOWSKIE W METRYKACH PARAFII PRAWOSŁAWNEJ W BIAŁOWIEŻY NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

PATRONYMS IN THE CHURCH REGISTERS OF THE ORTHODOX PARISH IN BIAŁOWIEŻA
IN THE LATE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

The paper presents a linguistic characteristic of patronyms contained in parish registers of the Orthodox parish in Białowieża in the years 1891–1895 and 1906–1910. The forms of paternal names are discussed, as well as their variability resulting from the use, as motivating bases, of various phonetic-morphological variants of first names. The onomastic material reveals that in addition to the canonical names, their literary („official secular”) and less frequent colloquial variants were used in the creation of patronyms. The variation in the forms of paternal names can also be seen at the structural level, as besides the male patronymics with *-ov, -ev, -in*, which were typical for the period in question, there appeared forms with the suffix *-ič*. In female identification formulas, *otčestva* were written, with few exceptions, in full forms with *-ovna, -evna, -inična*.
Keywords: onomastics, anthroponymy, patronym, parish registers, Białystok region

WSTĘP

IMIĘ ODOJCOWSKIE (OTCZESTWO) JAKO KATEGORIA ANTROPONIMICZNA

Otczestwo¹ jako zjawisko społeczne i narodowe ukształtowało się na Słowiańszczyźnie wschodniej bardzo późno², chociaż formacje patro-

¹ Terminy *otczestwo* i *patronim/patronimicum* jako określenia imion odojcowskich są używane w literaturze onomastycznej synonimicznie (por. np. Ю. В. Безбородова, *Характеристика антропонимии приходо-расходных книг (на материале приходо-расходных книг XVIII–XIX вв.)*, „Вестник Нижневартковского государственного университета” 2013, nr 2, <https://vestnik.nvsu.ru/2311-1402/article/view/49193/33088> (12.10.2022)). W taki sposób pojęcia te zostały potraktowane również w niniejszym artykule. Należy jednak zaznaczyć, że w ujęciu diachronicznym termin *patronim* ma szerszy zakres denotacyjny względem pojęcia *otczestwo* (А. В. Суперанская, *Имя — через века и страны*, Наука, Москва 1990, s. 82).

² H. Milejkowska, *Patronimica wschodniosłowiańskie w XI–XV w.*, „Biuletyn PTJ” 1967, t. XXV, s. 177.

nimiczne, z których rozwinęły się współczesne imiona odojcowskie i nazwiska, znane były w tradycji ruskiej od najdawniejszych czasów, na długo przed przyjęciem chrześcijaństwa³. Wczesne przykłady użycia otczestw można odnaleźć w tekstach z XII wieku⁴. Według niektórych badaczy już wówczas *patronimica* były typowe dla przedstawicieli różnych stanów⁵. Nieco inaczej ujmuje tę kwestię Aleksandra Superanskaja⁶, zdaniem której otczestwa pojawiły się w XIII stuleciu jako dodatkowe, poza imieniem, elementy identyfikujące przedstawicieli wyższych klas społecznych.

Pod względem genetycznym antroponimy te są przymiotnikami dzierżawczymi⁷ utworzonymi od imion osobowych za pomocą sufiksów *-ов-*, *-ев-*, *-ин-*. Pierwotnie były to określenia-przydawki odpowiadające na pytanie: *czyim jest synem?* (*чей сын?*), np. *Филка Некрасов сын*. W toku dalszego rozwoju antroponimii wschodniosłowiańskiej etap „przymiotnikowy” patronimików przerodził się w fazę „rzeczownikową” wskutek substancytywizacji otczestwa-przymiotnika⁸. Już na początkowym etapie funkcjonowania formacje patronimiczne występowały w pełnych i krótkich formach, przy czym pierwsze z nich były domeną przedstawicieli wyższych stanów społecznych⁹.

W starszych tekstach źródłowych — jak zaznacza Jelena Polakowa¹⁰ — formacji na *-ов*, *-ев*, *-ин* było stosunkowo niewiele, natomiast w dokumentach z XIV–XVII wieku patronimy tego typu odznaczały się dużą produktywnością i często towarzyszyły im leksemy *сын(ъ)*, *дочь*. Dodatkowe określenia *сын*, *дочь*, *дету* występujące przy krótkich formach *patronimiców* są odnotowane także w stuleciach kolejnych¹¹.

³ Е. Н. Полякова, *Из истории русских имен и фамилий*, Просвещение, Москва 1975, s. 68; А. В. Суперанская, *Имя — через века...*, s. 83; А. Ф. Рогалев, *Историческая антропонимия Гомеля и окрестностей*, Барк, Гомель 2009, s. 45.

⁴ Г. Я. Сими́на, *История отчеств*, w: Р. Г. Кузеев, В. А. Никонов (red.), *Ономастика Поволжья 3. Материалы III Конференции по ономастике Поволжья*, Академия Наук СССР, Уфа 1973, s. 178.

⁵ Zob. А. Ф. Рогалев, *Историческая антропонимия...*, s. 46.

⁶ А. В. Суперанская, *Имя — через века...*, s. 83.

⁷ И. М. Ганжина, *Об основных тенденциях антропонимической номинации преднационального периода (на материале тверских памятников деловой письменности XVI–XVIII веков)*, „Вестник Тверского государственного университета. Серия: Филология” 2016, nr 1, s. 116.

⁸ Г. Я. Сими́на, *История отчеств...*, s. 177.

⁹ А. Ф. Рогалев, *Историческая антропонимия...*, s. 46.

¹⁰ Е. Н. Полякова, *Из истории...*, s. 69–70.

¹¹ Ю. В. Безбородова, *Характеристика антропонимии...*

Najbardziej książkowymi pod względem stylistycznym były jeszcze inne, chronologicznie najstarsze formy patronimiczne z sufiksem *-ъ* typu *Володимерь, Святославль*. Natomiast struktury adjektywne z sufiksami *-ов, -ев, -ин* posiadały w patronimice znaczenie potoczne. Jedynie formacje na *-ич* miały odrębną od przymiotników semantykę oznaczania stosunków dziedziczenia i przynależności do jednej rodziny¹².

Galina Simina¹³ na podstawie XVII-wiecznych rosyjskich ksiąg ewidencji gruntów (*писцовые книги*) rejonu pinieskiego w obwodzie archangielskim wykazała, że otczestwa zawsze były tworzone od pełnej formy imienia ojca, chociaż samo imię osoby identyfikowanej zazwyczaj zapisywano w postaci derywowanej, np. *Иевко Поспелов, Сысойко Томилов*. Z kolei Halina Milejkowska¹⁴ odnotowała w badanym przez siebie materiale przykłady typu: *syn Vasil'kov, Istomka Ivaškin syn*. Być może w tych ostatnich przypadkach występowanie w podstawach patronimów imion derywowanych wynika z faktu, że były to starsze zabytki piśmiennictwa. W tym kontekście istotne są ustalenia Iriny Ganzinej¹⁵, która poświadcza występowanie w XVI wieku form patronimicznych urobionych od derywatów imiennych (np. *Сенки Якушева сына Саблина, Иванка Тишкиных детей Тесмина*), lecz jednocześnie zaznacza, że w XVI-wiecznej antroponii szlacheckiej okolic Tweru znakomita większość otczestw była tworzona od pełnej formy imienia osobowego niezależnie od tego, że samo imię mogło występować w formie podstawowej lub skróconej (zob. wyżej). Natomiast w dokumentach z wieku XVII *patronimica* od imion derywowanych nie pojawiają się już w ogóle, nawet wśród chłopów¹⁶.

Ekspansja imion odojcowskich w językach wschodniosłowiańskich przypada na wiek XVII i jest następstwem rozwoju dokumentacji prowadzonej w związku ze spisem powszechnym, kwestiami podatkowymi i innymi formami działalności administracyjnej urzędników państwowych¹⁷. Przez kilka stuleci rozgraniczenie w stosowaniu w oficjalnych dokumentach pełnych i krótkich otczestw w zależności od położenia socjalnego osoby identyfikowanej było obowiązkowe¹⁸.

¹² H. Milejkowska, *Patronimica wschodniosłowiańskie...*, s. 182–183.

¹³ Г. Я. Сими́на, *История отчеств...*, s. 178–179.

¹⁴ H. Milejkowska, *Patronimica wschodniosłowiańskie...*, s. 181.

¹⁵ И. М. Ганжи́на, *Об основных тенденциях...*, s. 116.

¹⁶ Тамże, s. 118–119.

¹⁷ Г. Я. Сими́на, *История отчеств...*, s. 178; Е. Н. Полякова, *Из истории...*, s. 61.

¹⁸ Е. Н. Полякова, *Из истории...*, s. 151.

W Państwie Moskiewskim zasady tej przestrzegano bardzo rygorystycznie. Dyferencjacja w użyciu poszczególnych wariantów *patronimiców* była szczególnie zauważalna za czasów Iwana Groźnego (XVI w.). Podobna sytuacja miała miejsce w okresie rządów Katarzyny II (XVIII w.), gdzie używanie pełnych patronimów było zarezerwowane jedynie dla członków carskiej rodziny i urzędników wyższych szczebli uwzględnionych w tzw. *Tabeli rang*¹⁹. Pozostali poddani w sytuacjach oficjalnych mogli używać jedynie krótkich form na *-ов, -ев, -ин*²⁰.

W XVIII–XIX ww., mimo oficjalnego rozgraniczenia, patronimy na *-ич* stosunkowo często mieszały się w żywym języku z imionami odojcowskimi na *-ов, -ев, -ин*. Nawet wprowadzenie *Tabeli rang* i respektowanie wynikających z niej przepisów nie spowodowało pełnej wzajemnej izolacji obu typów *patronimiców*²¹. W XIX wieku doszło do marginalizacji czynnika socjalnego w kontekście stosowania poszczególnych modeli otczestw. W dokumentach urzędowych stopniowo ugruntowały się patronimy z formantem *-ич*, natomiast w sytuacjach nieoficjalnych nadal rozpowszechnione były krótkie warianty na *-ов, -ев, -ин*. Te ostatnie nierzadko pojawiały się również w formie pisemnej do 1917 roku²².

Z HISTORII TERENU

Nowożytne osadnictwo na terenie Puszczy Białowieskiej²³ rozwijało się od XV wieku. Pierwsza trwała osada została założona na przełomie XIV i XV stulecia w uroczysku Stara Białowieża jako dwór myśliwski Władysława Jagiełły i księcia litewskiego Witolda. U schyłku XVI w. puszcza była już częścią dóbr królewskich, natomiast po rozbiorach znalazła się w strukturach imperium rosyjskiego. W 1826 r.

¹⁹ A. Górak, *Gubernatorowie i wicegubernatorowie południowo-wschodnich guberni Królestwa Polskiego (1867–1918)*, w: A. Górak, K. Łatawiec (red.), *Ważna obecność. Przedstawiciele państw i narodów europejskich wśród mieszkańców międzyrzecza Bugu i Pilicy w XVII–XIX wieku*, Radzyńskie Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych – Instytut Badawczy „Libra”, Radzyń Podlaski–Radom 2006, s. 177.

²⁰ А. Ф. Рогалев, *Историческая антропонимия...*, s. 48.

²¹ Е. Н. Полякова, *Из истории...*, s. 73; А. В. Суперанская, *Имя — через века...*, s. 87.

²² Е. Н. Полякова, *Из истории...*, s. 73–74.

²³ Wiadomości na temat historii Białowieży zaczerpnięto z opracowań Piotra Bajki — regionalisty, historyka, kronikarza, autora licznych publikacji o Puszczy Białowieskiej i Białowieży (zob. zwłaszcza P. Bajko, *Białowieża. Zarys dziejów*, Białowieski Ośrodek Kultury, Białowieża 2001).

w Białowieży było 56 domów, cerkiew i karczma. Na życzenie cara Aleksandra III w latach 1889–1894 na terenie dzisiejszego Parku Pałacowego wzniesiono olbrzymią rezydencję. Wokół pałacu sukcesywnie budowano wiele innych obiektów mieszkalnych i gospodarczych. W 1897 r. do Białowieży doprowadzono kolej z Hajnówki. Od połowy XIX w. osada pełniła funkcję centrum gminy liczącej w 1862 r. 544 budynki i 2011 osób, zaś w 1909 r. — 1322 budynki i 7499 osób.

Pierwszymi mieszkańcami Białowieży i okolic w epoce nowożytnej byli Rusini spod Brześcia i Kamieńca Litewskiego. Od drugiej połowy XVI w. zaznaczyły się na tym terenie wpływy polskie. Wyższe stanowiska w lokalnej administracji leśno-łowieckiej zajmowali właśnie Polacy. W XVIII w. osiedlono tu budników z Mazowsza i Wołynia. W 1903 r. 75% mieszkańców puszczy deklarowało wyznanie prawosławne. W czasach carskich do Białowieży sprowadzono Rosjan, a także Niemców. Znaczącą grupą społeczną od końca XIX wieku byli Żydzi. Zygmunt Gloger²⁴ charakteryzując mieszkańców Białowieży pisał, że to są głównie Rusini posługujący się gwarą wschodniosłowiańską. Autorzy *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*²⁵ stwierdzili, że w osadzie Stoczek (leżącej w granicach administracyjnych Białowieży) oraz w pobliskiej wsi Teremiski autochtoni porozumiewają się gwarą białoruską, natomiast Polacy — po polsku.

Początkowo wierni z Białowieży i okolic należeli do parafii w Szereszowie, a następnie w Suchopolu²⁶. Dokładna data erygowania miejscowej parafii, wówczas jeszcze unickiej, nie jest znana. Prawdopodobnie miała ona miejsce w 1800 lub na początku 1801 r. Kilka lat wcześniej została zbudowana cerkiew pw. św. Mikołaja. W 1820 r. do parafii należało 455 osób. W 1855 r. wybudowano nową świątynię, zaś w roku 1894 wzniesiono kolejną cerkiew (prace przy jej wystroju sfinalizowano w 1897 roku przed wizytą Mikołaja II). W 1900 r. parafia liczyła 2315 wiernych i obejmowała wsie: Stoczek, Zastawa, Podolany, Pogorzelce, Teremiski, Prybudki (Budy)²⁷.

²⁴ Z. Gloger, *Białowieża*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1907, s. 12–13.

²⁵ S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska, J. Siatkowski (red.), *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska, J. Siatkowski (red.), t. 1, ZN im. Ossolińskich–PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980, s. 57–58.

²⁶ Obecnie obie te miejscowości znajdują się na Białorusi.

²⁷ Więcej na temat historii parafii i świątyni zob. P. Bajko, *Białowieża. Parafia*

**UWAGI METODOLOGICZNE,
CHARAKTERYSTYKA MATERIAŁU ŹRÓDŁOWEGO I STAN BADAŃ**

Celem artykułu jest analiza językowa imion odojcowskich w parafii prawosławnej w Białowieży. Zasadnicza uwaga skupia się na charakterystyce podstaw motywacyjnych i osobliwościach strukturalnych wyekscerpowanych onimów. Dla potrzeb niniejszego opracowania wykorzystano metryki urodzonych/ochrzczonych²⁸, najbardziej przydatne do badań onomastycznych²⁹. Nieprzypadkowo analizą objęto nie jedno dziesięciolecie (jak planowano na początkowym etapie dociekań), lecz dwa pięcioletnie odcinki czasowe: lata 1891–1895 i 1906–1910. Przyjęcie powyższego stanowiska zostało podyktowane tym, że w każdym z podanych okresów wpisy do księgi metrykalnej były sporządzane przez inną osobę³⁰, co dodatkowo pozwoli ukazać wariantywność w zapisie personaliów w zależności od ręki pisarskiej.

Z danych statystycznych wynika, że w latach 1891–1895 udzielono 548 chrztów, natomiast w latach 1906–1910 chrztów było 714. Łącznie dysponujemy zatem 1262 metrykami. Księgi metrykalne parafii białowieskiej zachowały się na ogół w stanie dobrym lub bardzo dobrym. W kilku jednak miejscach niefortunne zszycie kart uniemożliwia odczytanie potrzebnych danych. Za nieczytelne należy uznać 9 imion (7 męskich i 2 żeńskie; 8 imion w 1894 r., 1 w 1908 r.), przy czym w 4 przypadkach imię można zrekonstruować, ale wskutek obecnej w tym okresie wariantywności nie wiadomo, jaka jego forma była zastosowana w danej metryce. Trudności nastęrcza też odczytanie 4 nazwisk (po 1 w roku 1894, 1908, 1909 i 1910). Ich odtworzenie nie było możliwe ze względu na jednokrotne pojawienie się nazwiska w materiale źródłowym. Podobna sytuacja dotyczy 3 otczestw męskich (wszystkie z 1894 r.). Ustalono natomiast imiona-etymony dla 9 *patronimiców* (4 męskie, 5 żeń-

prawosławna św. Mikołaja, Orthdruk, Białowieża 2013.

²⁸ Ze względu na dużą objętość materiału źródłowego ograniczono się do personaliów rodziców biologicznych.

²⁹ L. Dacewicz, J. Chomko, R. Szymula, *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne*, t. 3: *Rok 1885*, Wydawnictwo UwB, Białystok 2020, s. 9.

³⁰ Proboszczem parafii był ks. Michał Szyryński (w latach 1884–1915), zmieniali się natomiast diakoni-psalmiści, którzy, jak wynika z analizy grafologicznej, pełnili także funkcję kancelistów: w pierwszym okresie był to ks. Jan Szyryński, w drugim – ks. Michał Rafałowicz.

skich; 6 w 1894 r. [2 męskie, 4 żeńskie] i 3 żeńskie w 1908 r.), jednak bez wskazania dokładnego wariantu³¹. W 19 personaliach patronimy nie występują (w latach 1891–1895 w 15 zestawieniach antroponimicznych [8 męskich i 7 żeńskich], w latach 1906–1910 — w 4 personaliach męskich). W 14 przypadkach dane osobowe zawierają wtrącenie *незаконнорожденный/незаконнорожденная* (*nieślubny/nieślubna*, np. *Крестьянинъ д. Заставы Карпъ (незаконнорожденный) Пстыга и законная жена его Марина Ивановна 1893*³², *Крестьянинъ д. Заставы Андрей Григорьевъ Довбышъ и законная жена его Анна (незаконнорожденная) 1895*). Natomiast w 5 przypadkach taka adnotacja nie występuje, np. *Крестьянинъ д. Сточка Антонъ Тарасевичъ и законная жена его Екатерина Θεодоровна 1893*. Nie wiadomo zatem, czy brak tego elementu identyfikacyjnego należy tłumaczyć czynnikami ekstralingwistycznymi, czy zwykłym przeoczeniem³³. W 1894 r. dokonano chrztu rodziny żydowskiej (małżeństwa i ich córek w wieku 13 i 11 lat): w metrykach osób dorosłych brak jest danych o ich rodzicach, w przypadku córek zapisano wyłącznie imię i nazwisko ojca. W 46 metrykach podane są jedynie dane matki chrzczonego dziecka³⁴. Jak więc wynika z powyższych ustaleń, liczba otczestw jest nieco mniejsza niż dwukrotność liczby wpisów metrykalnych. Ta dywergencja nie jest jednak na tyle duża, żeby można było zakwestionować wnioski, płynące z analizy zebranego materiału.

W tym miejscu zaznaczyć należy, że problematyka otczestw rzadko stanowi przedmiot zainteresowania w polskiej literaturze onomastycznej, co ma zapewne związek z „obcym” charakterem tej kategorii onimów w rodzimym systemie nazewniczym. Wśród niewielu pozycji, w których wzmiankowane są imiona odojcowskie, można wymienić opracowania poświęcone analizie inskrypcji nagrobnych na pograniczu polsko-ukraińskim będące rezultatem badań przedsta-

³¹ Rozbieżności dotyczą jednej głoski, np. *Григорьевъ/Григоріевъ, Васильевна/Василіевна*, ewentualnie sufiksu, np. *Лукинъ/Лукичъ*, jednak w kontekście podjętych badań są to różnice istotne.

³² Data roczna poświadczenia w źródle.

³³ Por. np.: *Сигизмундъ Брушевскій и [...] Варвара Яковлевна 1908, Сигизмундъ Брушевскій и [...] Варвара Яковлевна 1909, Сигизмундъ Петровъ Брушевскій и [...] Варвара Яковлевна 1906*.

³⁴ W metryce z 1895 roku podane są dane ojca kobiety niezamężnej: *Дѣвица, дочь унтеръ-офицера Брестъ-Литовскаго крѣпостного полка Николая Косьмина Кузьмина, Ирина, — православнаго вѣроисповѣданія*. Taka forma zapisu pozwala poznać imię pradziadka chrzczonego dziecka (w tym przypadku dziewczynki o imieniu *Марія*).

wicieli lubelskiej szkoły onomastycznej³⁵. Materiał antroponimiczny z Białostoczczyzny, na który składają się formuły identyfikacyjne zawierające otczestwa, ekscerpuje i prezentuje zespół badaczy pod kierunkiem Leonardy Dacewicz³⁶. Imionom odojcowskim z terenu Podlasia poświęcił też kilka artykułów autor niniejszego tekstu³⁷. Formacje patronimiczne obecne w metrykach parafii prawosławnych na Kujawach Wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej z okresu zaboru rosyjskiego scharakteryzował w swojej monografii Henryk Duszyński-Karabasz³⁸. Nadmienmy, że na Wschodzie (Rosja, Ukraina, Białoruś), gdzie otczestwo było i jest do dnia dzisiejszego powszechnie stosowane, tematyka imion odojcowskich również nie należy do często poruszanych zagadnień na gruncie onomastyki, przy czym uwaga badaczy skupiona jest raczej na społecznym aspekcie funkcjonowania onimów i towarzyszących mu komplikacjach natury prawnej niż na eksploracji patronimów poświadczonych w źródłach historycznych³⁹.

³⁵ W opisywanym tam materiale otczestwa prawosławnych i grekokatolików występują stosunkowo rzadko, dlatego nie są one obiektem odrębnych dociekań badawczych. Zob. np. A. Dudek-Szumigaj, *Inskrypcje nagrobne pogranicza polsko-ukraińskiego. Studium genologiczne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018.

³⁶ L. Dacewicz, J. Chomko, J. Smakulska, *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne, cz. 1: Rok 1875*, Wydawnictwo UwB, Białystok 2017; L. Dacewicz, A. Romanik, J. Smakulska, *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne, t. 2: Rok 1880*, Wydawnictwo UwB, Białystok 2019; L. Dacewicz, J. Chomko, R. Szymula, *Księgi metrykalne chrztów...*

³⁷ М. Мордань, *Функционирование отчеств на Подляшье в послеуниатский период (на примере бельского Свято-Михайловского прихода)*, w: А. М. Мезенко (red.), *Региональная ономастика: проблемы и перспективы исследования*, ВГУ им. П. М. Машерова, Витебск 2022, s. 180–185; М. Мордань, *Особенности образования и употребления отчеств в православном приходе в Райске на Подляшье в конце XIX в.*, „Вопросы ономастики” 2022, t. 19, nr 3, s. 158–176, http://onomastics.ru/sites/default/files/doi/10.15826/vopr_onom.2022.19.3.035.pdf (15.05.2023); M. Mordań, *Patronimy (otčestva) w parafii prawosławnej w Łarach (1898–1915)*, „Rocznik Sławistyczny” (w druku).

³⁸ *Antroponimia wiernych parafii prawosławnych na Kujawach Wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w II połowie XIX i w początkach XX wieku*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2022.

³⁹ Zob. np. А. Ф. Азнабаева, *Патронимы в паспортной формуле именовании личности в Российской Федерации: экзистенциальные парадоксы и норма*, „Филологические науки. Вопросы теории и практики” 2017, nr 5 (71), s. 50–53, <https://cyberleninka.ru/article/n/patronimy-v-pasportnoy-formule-imenovaniya-lichnosti-v-rossiyskoy-federatsii-ekzistentsialnye-paradoksy-i-norma/viewer> (15.05.2023); А. А. Лукашанец, *Патроніми ў сучаснай іменаслоўнай практыцы: мультыкультурны, поліканфесійны і білінгвальны аспекты*, w: А. М. Мезенко (red.), *Региональная ономастика:*

Oddzielnie należy wspomnieć o *patronimikach* wschodniosłowiańskich okresu staroruskiego, które znalazły się w centrum uwagi onomastów nie tylko rosyjskich⁴⁰, bowiem pisali o nich także językoznawcy polscy, m.in. Halina Milejkowska⁴¹, Kazimierz Rymut⁴² i Jan Sosnowski⁴³. Na szczególną uwagę zasługują prace Bożeny Hrynkiewicz-Adamskich, poświęcone patronimom staroruskim z obszaru północnej Rosji⁴⁴.

O antroponimii wiernych parafii prawosławnej w Białowieży z przełomu XIX i XX wieku pisała już wcześniej Teresa Pluskota. Bazując na księgach metrykalnych z lat 1889–1890 oraz z roku 1903 (w jednym przypadku także z roku 1901), przedmiotem opisu badaczka uczyniła występujące w dokumentach parafialnych imiona⁴⁵ i nazwiska⁴⁶ oraz wpływ obowiązującego w tamtym okresie języka urzędowego na system nazewniczy mieszkańców⁴⁷. W przywołanych artykułach autorka przedstawia też cenne uwagi o stosowanych wówczas formach patronimicznych (np. w zakresie

---

проблемы и перспективы исследования, ВГУ им. П. М. Машерова, Витебск 2018, s. 181–184.

⁴⁰ Zob. wykaz literatury. Ponadto np. В. К. Чичагов, *Из истории русских имен, отчеств и фамилий (Вопросы русской исторической ономастики XV–XVII вв.)*, Учпедгиз, Москва 1959, s. 9–11, 39–91.

⁴¹ H. Milejkowska, *Patronimica wschodniosłowiańskie...*

⁴² К. Рымут, *Старые патронимические образования в славянских языках*, „Zeitschrift für Slawistik” 1985, vol. 30, s. 805–808.

⁴³ J. Sosnowski, *O patronimikach chłopskich w imiennictwie rosyjskim XVI w.*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica” 1999, vol. 38, s. 67–80.

⁴⁴ Zob. np. B. Hrynkiewicz-Adamskich, *Антропонимия Севера России конца XV–XVI века: характеристика антропонимических категорий и типов личных именованій*, „Onomastica” 1998, vol. XLIII, s. 205–219; tejże, *Антропонимия Севера России конца XV–XVI века*, „Onomastica” 1999, vol. XLIV, s. 42–58; tejże, *W sprawie genezy nazwisk rosyjskich typu dopełniaczowego*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2006, t. LI, s. 95–103; tejże, *Siedemnastowieczne imiennictwo osobowe północnej Rosji na tle lokalnej kultury*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2012, s. 24–33, 195–201.

⁴⁵ T. Pluskota, *Imiona chrześcijańskie zarejestrowane w Białowiejskiej cerkwi i parafii prawosławnej na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie międzywojennym*, w: M. Kondratiuk, B. Siegień (red.), *Konferencja „Droga ku wzajemności”. Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe XI*, ZG BТSK, Białystok 2009, s. 195–203.

⁴⁶ T. Pluskota, *Nazwiska zarejestrowane w białowiejskiej cerkwi i parafii prawosławnej na przełomie XIX i XX wieku*, w: K. Dembska, M. Głuszkowski (red.), *Rosja w dialogu kultur*, t. I, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015, s. 237–251.

⁴⁷ T. Pluskota, *Wpływ języka urzędowego na system nazewniczy mieszkańców parafii prawosławnej w Białowieży na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie międzywojennym (na podstawie zapisów w księgach metrykalnych)*, „Acta Neophilologica” 2015, vol. XVII (2), s. 53–59.

dyferencjacji form otczestw w zależności od statusu społecznego nosiciela)⁴⁸, są to jednak zazwyczaj krótkie komentarze, sygnalizowane przy okazji omawiania form imiennych⁴⁹, zjawiska wariantowości onimicznej⁵⁰, stosowanych modeli identyfikacyjnych⁵¹ lub ogólnej charakterystyki wyekscerpowanego materiału źródłowego⁵².

OTCZESTWA W PARAFII PRAWOSŁAWNEJ W BIAŁOWIEŻY — CHARAKTERYSTYKA JĘZYKOWA

PODSTAWY SŁOWOTWÓRCZE PATRONIMÓW

Bazami motywacyjnymi analizowanych patronimów były w większości formy podstawowe imion w wariantie cerkiewnym⁵³, np. *Варѣоломѣвъ* 1⁵⁴/*Варѣоломѣвна* 4/*Варѣоломеевна*⁵⁵ 5 (< cerk. *Варфоломей*)⁵⁶, *Венедиктовъ* 3/*Венедиктовна* 3 (< cerk. *Венедикт*), *Гавріиловъ* 1/*Гавріиловна* 2 (< cerk. *Гавриил*), *Евфиміевъ* 2/*Евфиміевна* 4/*Евѣиміевна* 1 (< cerk. *Евфимій*), *Іаковлевъ* 17/*Іаковлевъ* 2/*Іаковлевна* 25/*Іаковлевна* 6 (< cerk. *Іаков*), *Іуліановъ* 11/*Іуліановъ* 4/*Іуліановна* 14/*Іуліановна* 7 (< cerk. *Іулиан*), *Севастіановъ* 2/*Севастіановна* 1 (< cerk. *Севастіан*), *Ѡаддеевна* 2/*Ѡаддѣевна* 1 (< cerk. *Ѡаддей*), *Ѡеоктистовъ* 1 (< cerk. *Ѡеоктист*) itd.

Niektóre formy patronimiczne zostały derywowane od form imion podstawowych niekanonicznych, uznanych jednak za oficjalne w obiegu prawno-administracyjnym, np. *Алексѣевъ* 6/*Алексѣевна* 9 (< *Алексей*, por. cerk. *Алексій*), *Антоновъ* 35/*Антоновна* 37 (< *Антон*, por. cerk. *Антоній*), *Гордѣевъ* 1 (< *Гордей*, por. cerk. *Гордій*), *Демьяновъ* 1/*Демьяновна* 1 (< *Демьян*, por. cerk. *Дамиан*), *Денисовна* 1 (< *Денис*, por. cerk. *Дионисій*), *Дмитріевъ*

⁴⁸ Tamże, s. 57; T. Pluskota, *Nazwiska zarejestrowane...*, s. 241, 247.

⁴⁹ T. Pluskota, *Imiona chrześcijańskie zarejestrowane...*, s. 198, 200.

⁵⁰ T. Pluskota, *Wpływ języka urzędowego...*, s. 57.

⁵¹ Tamże, s. 55.

⁵² T. Pluskota, *Imiona chrześcijańskie zarejestrowane...*, s. 197; T. Pluskota, *Nazwiska zarejestrowane...*, s. 240.

⁵³ Por. T. Pluskota, *Wpływ języka urzędowego...*, s. 57.

⁵⁴ Liczba poświadczeń danej formy patronimicznej.

⁵⁵ W niniejszym opracowaniu pominięto analizę osobliwości graficznych wyekscerpowanych onimów. Niemniej, w egzemplifikacjach każda forma została uwzględniona osobno. Zob. też H. Duszyński-Karabas, *Antroponimia wiernych parafii...*, s. 22.

⁵⁶ Imiona-etymony podano we współczesnej ortografii.

2 (< *Дмитрий*, por. cerk. *Димитрий*), *Ивановъ* 173/*Ивановичъ* 4/*Ивановна* 199 (< *Иван*, por. cerk. *Иоанн*), *Осиповъ* 33/*Осиповна* 11 (< *Осип*, por. cerk. *Иосиф*), *Семеновъ* 1/*Семеновна* 1 (< *Семен*, por. cerk. *Симеон*), *Сергъевъ* 2/*Сергъевичъ* 1 (< *Сергей*, por. cerk. *Сергий*), *Степановъ* 4/*Степановичъ* 1 (< *Степан*, por. cerk. *Стефан*), *Яковлевъ* 25/*Яковлевна* 44 (< *Яков*, por. cerk. *Иаков*). Trzeba zaznaczyć, że *patronimica* od imion niekanonicznych nie miały charakteru podrzędnego w stosunku do otczestw utworzonych od wariantów cerkiewnych. Imiona odojcowskie, w odróżnieniu od imion chrzestnych, nie pozostawały w związku ze sferą sacrum i były stosowane jedynie jako obowiązkowy element identyfikacji człowieka w dokumentach urzędowych⁵⁷, do których należały w tamtym czasie księgi metrykalne.

Przykłady *patronimiców* utworzonych od imion potocznych są nieliczne, choć nawet ich niewysoka frekwencja może być nieco zaskakująca w dokumentach odznaczających się wysokim stopniem sformalizowania, por. *Вакуловъ* 1 (< *Вакула*, por. cerk. *Вукол*)⁵⁸, *Калистратовна* 2 (< *Калистрат*, por. cerk. *Каллистрат*), *Косьмина* 1 (< *Косьма*, por. cerk. *Косма*), *Пантелеймоновъ* 1/*Пантелеймоновна* 6 (< *Пантелеймон*, por. cerk. *Пантелеимон*), *Сидоровъ* 1 (< *Сидор*, por. cerk. *Исидор*). Wolno przypuszczać, że forma *Калистратовна* mogła być wynikiem pomyłki pisarskiej, polegającej na nieświadomej degeminacji *лл > л*. Nieco inaczej należy natomiast potraktować otczestwa *Даниловъ* 1 (< *Данил*, *Данила*, *Данило*, por. cerk. *Даниил*) i *Михайловъ* 38/*Михайловна* 24 (< *Михайло*, *Михайла*, por. cerk. *Михаил*). Powstały one na bazie odmianek potocznych imion chrzestnych, ale w tych przypadkach norma ustępuje miejsca uzusowi, ponieważ właśnie takie warianty imion są preferowane jako podstawy derywacyjne *patronimów*⁵⁹.

Kilka form imion odojcowskich utworzono od wariantów imion chrzestnych, które są formami hiperpoprawnymi, por. *Климентіевъ*

⁵⁷ Por. H. Duszyński-Karabas, *Antroponimia wiernych parafii...*, s. 59.

⁵⁸ Forma potoczna *Вакула* mogła też być derywatem im. cerk. *Акила* (zob. B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Wydawnictwo WSP, Zielona Góra 2000, s. 77).

⁵⁹ A. В. Суслова, А. В. Суперанская, *О русских именах*, Лениздат, Ленинград 1978, s. 203; А. В. Суперанская, Ю. М. Гусев (red.), *Справочник личных имен народов РСФСР*, Русский язык, Москва 1987, s. 621. Autorzy *Słownika imion rosyjskich* (А. Н. Тихонов, Л. З. Бояринова, А. Г. Рыжкова (red.), *Словарь русских личных имен*, Школа-Пресс, Москва 1995, s. 247) podają również formę *Михаилович*, *Михаиловна*.

5 (< *Климентий*, por. cerk. *Климент*) oraz *Кондратіевъ* 5/*Кондратіевна* 5/*Кондратьевъ* 7/*Кондратьевна* 3 (< *Кондратий*, por. cerk. *Кондрат*, *Кодрат*)⁶⁰.

Porównanie danych antroponimicznych z obu okresów pozwala wnioskować, że w pierwszym pięcioleciu na ogólną liczbę 548 chrztów użyto 354 *patronimików* z imionami w formie oficjalnej świeckiej (co stanowi 64,6%), natomiast w drugim pięcioleciu było ich mniej (291 na 714, tj. 40,7%). Imiona potoczne w charakterze podstaw motywacyjnych statystycznie częściej pojawiały się w latach 1906–1910 (56 przypadków [= 7,8%] wobec 17 przypadków [= 3,1%] w latach 1891–1895). Taki stan rzeczy jest konsekwencją nie tylko wyboru danego wariantu *patronimicum*. Wynika on także z popularności imion chrześcijańskich w pokoleniu dziadków chrzczonego dziecka, jest również skutkiem oddziaływania czynników demograficznych (liczba dzieci w rodzinie). Powyższe dane mają charakter uogólniony i dla odczestw od poszczególnych imion sytuacja może się przedstawiać w różny sposób.

Na przykład w odniesieniu do patronimów od im. *Jakub* i *Józef* (cerk. *Иаков*, *Иосиф*) można zaobserwować następującą tendencję: we wpisach ks. Szyryńskiego (1891–1895; dalej: [S]) dominuje zapis od form literackich, podczas gdy ks. Rafałowicz (1906–1910; dalej: [R]) stosuje przede wszystkim warianty cerkiewne, por. [S]: *Їаковлевъ* 1/*Їаковлевна* 1 (=2) i *Яковлевъ* 25/*Яковлевна* 41 (=66), [R]: *Иаковлевъ* 17/*Иаковлевъ* 1/*Иаковлевна* 25/*Иаковлевна* 5 (=48) i *Яковлевна* 3; [S]: *Їосифовъ* 4/*Їосифовна* 4 (=8) i *Осиповъ* 24/*Осиповна* 7 (=31), [R]: *Иосифовъ* 9/*Иосифовичъ* 1/*Иосифовна* 11/*Иосифовна* 6 (=27) i *Осиповъ* 9/*Осиповна* 4 (=13).

W badanym zbiorze odnotowano też inne zjawisko. Niektóre patronimy charakteryzują się wariacją wprowadzoną przez jednego z kancelistów, podczas gdy w drugim pięcioleciu zachowany był jednolity zapis, por. [S]: *Алексіевъ* 3 i *Алексѣевна* 3 (=6) i [R]: tylko od im. literackiego, tj. *Алексѣевъ* 6/*Алексѣевна* 6 (=12); [S]: *Михаиловъ* 1/

⁶⁰ Por. *Kalendarz prawosławny 2009*. Warszawska Metropolia Prawosławna, Warszawa 2009, s. 157 oraz *Словарь русских...*, s. 207–209, gdzie forma *Климентий* występuje z kwalifikatorem *potoczna* (wobec wyrazu hasłowego *Климент*). Natomiast w przypadku drugiego imienia autorzy wspomnianego leksykonu podają jako formę wyjściową (czyli literacką, „oficjalną świecką”) im. *Кондратий*, zaś formę *Кондрат* jako potoczną, mimo że wśród świętych wymieniają *Кондрата*, a nie **Кондратия*). Formie *Кодрат* towarzyszy kwalifikator *stara*. Por. też A. B. Сусллова, А. В. Суперанская, *О русских именах...*, s. 35, 129; *Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*, Warszawska Metropolia Prawosławna, Warszawa 2011, s. 77.

Михайловна 1 (=2) i *Михайловъ* 5/*Михайловна* 8 (=13) i [R]: tylko od im. potoczego, tj. *Михайловъ* 33/*Михайловна* 16 (=49); [S]: *Даміановъ* 2 i *Демьяновъ* 1/*Демьяновна* 1 (=2) i [R]: tylko od im. cerkiewnego, tj. *Даміановъ* 3/*Даміановна* 2 (=5). W powyższych przykładach alternatywny zapis stosował ks. Szyruński w pierwszym z analizowanych okresów. Tylko w jednym przypadku wariantowość pochodzi z czasów pełnienia posługi ks. Rafałowicza, por. [R]: *Димитріевъ* 1/*Димитріевна* 2 (=3) i *Дмитріевъ* 2, [S]: tylko od im. kanonicznego, tj. *Димитріевъ* 3/*Димитріевна* 2 (=5).

W różnych formach odnotowane są personalia jednej i tej samej osoby⁶¹, por. *Василій Осиповъ Смоктуновичъ* u [...] *Марія Александровна* 1891, 1894 — *Василій Іосифовъ Смоктуновичъ* u [...] *Марія Александровна* 1908, 1910; *Симеонъ Осиповъ Байко* u [...] *Анна Петровна* 1891, 1893 — *Симеонъ Іосифовъ Байко* u [...] *Анна Петровна* 1906; *Иванъ Александровъ Савицкій* u [...] *Параскевія Яковлевна* 1893, 1895 — *Иванъ Александровъ Савицкій* u [...] *Параскева Іаковлевна* 1906, 1908; *Иванъ Ивановъ Рогачевскій* u [...] *Фекла Калистратовна* 1892, 1895 — *Иванъ Ивановъ Рогачевскій* u [...] *Фекла Калистратовна* 1906. Co więcej, alternatywny zapis dotyczy metryk sporządzonych przez jednego kancelistę. W tym zakresie wariacja zdecydowanie częściej dotyczy lat 1891–1895, np.: *Онуфрій Степановъ Шехалевичъ* u [...] *Соломонія Ивановна* 1891 — *Онуфрій Стефановъ Шехалевичъ* u [...] *Соломонія Ивановна* 1893; *Илья Осиповъ Стульгисъ* u [...] *Марія Андреевна* 1894 — *Илья Іосифовъ Стульгисъ* u [...] *Марія Андреевна* 1895; *Александръ Даміановъ Рябчукъ* u [...] *Анна Іосифовна* 1891 — *Александръ Даміановъ Рябчукъ* u [...] *Анна Осиповна* 1893; *Харитонъ Андреевъ Козакъ* u [...] *Анна Емилиановна* 1893 — *Харитонъ Андреевъ Козакъ* u [...] *Анна Емельяновна* 1895. Poświadczane są też wpisy z wariantywnym zapisem danych obojga rodziców, np. *Иванъ Даниловъ Мартысюкъ* u [...] *Іустина Осиповна* 1893 — *Иванъ Даниловъ Мартысюкъ* u [...] *Іустина Іосифовна* 1895; *Павель Степановъ Пекачъ* u [...] *Анастасія Осиповна* 1892 — *Павель Стефановъ Пекачъ* u [...] *Анастасія Іосифовна* 1895. W chronologicznie późniejszym materiale (1906–1910) takich przykładów jest znacznie mniej, np. *Феодоръ Ивановъ Шпаковичъ* u [...] *Въра Осиповна* 1906, 1908 — *Феодоръ*

⁶¹ Zob. H. Duszyński-Karabasz, *Antroponimia wiernych parafii...*, s. 250.

Ивановъ Шпаковичъ и [...] Вѣра Іосифовна 1909; *Сигизмундъ Петровъ Брушевскій и [...] Варвара Яковлевна* 1906 — *Сигизмундъ Брушевскій и [...] Варвара Іаковлевна* 1908, 1909.

Analizowane wpisy metrykalne, choć reprezentują typ dokumentów odznaczających się — jak już wspomniano — dużym stopniem oficjalności, nie są pozbawione uchybień w notacji danych. Nieścisłości dotyczą m.in. zapisu nazw osobowych, w tym otczestw, por. *Петръ Яковлевъ Смоктуновичъ и [...] Марія Симеоновна* 1891, 1895 — *Петръ Яковлевъ Смоктуновичъ и [...] Марія Симоновна* 1893; *Василій Симоновъ Довбышъ и [...] Евдокія Григорьевна* 1891 — *Василій Симеоновъ Довбышъ и [...] Евдокія Григорьевна* 1894; *Калиникъ Симеоновъ Лицкевичъ и [...] Софія Лукина* 1891 — *Ка[...]никъ⁶² Симоновъ Лицкевичъ и [...] Софія Лукина* 1894; *Анна Дементіевна Новикъ* 1908 — *Анна Даміановна Новикъ* 1909; *Иванъ Лаврентіевъ Нерещукъ и [...] Марія Августиновна* 1906 — *Иванъ Лаврентіевъ Нерещукъ и [...] Марія Августовна* 1908. W podstawach niektórych „par” patronimików znajdują się imiona o wspólnej etymologii, które mimo wszystko stanowią odrębne jednostki nazewnicze⁶³ i odnoszą się do różnych świętych.

Cytowany materiał poświadcza też występowanie otczestw od imion rozbieżnych etymologicznie i brzmieniowo, np. *Василій Алексіевъ Пекачъ и [...] Екатерина Васильевна* 1893 — *Василій Алексіевъ Пекачъ и [...] Екатерина Іосифовна* 1895; *Корнилій Ивановъ Соловня и [...] Варвара Давидовна* 1906 — *Корнилій Ивановъ Соловня и [...] Варвара Дорощевна* 1909; *Стефанъ Каллиниковъ Лицкевичъ и [...] Татіана Васильевна* 1907 — *Стефанъ Каллиниковъ Лицкевичъ и [...] Татіана Ивановна* 1908; *Павелъ Өоминъ Климецъ и [...] Агафія Алексѣевна* 1892 — *Павелъ Өоминъ Климецъ и [...] Агафія Іоакимовна* 1908. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że powyższe pary formuł identyfikacyjnych dotyczą jednych i tych samych kobiet (w antroponimii męskiej takich sytuacji nie stwierdzono), a występowanie zupełnie różnych patronimików należy tłumaczyć albo pomysłkami przy sporządzaniu aktu chrztu⁶⁴, albo czynnikami natury pozajęzykowej.

⁶² Chodzi o imię cerk. *Каллиник*.

⁶³ Por. *Словарь русских...*, s. 15–16; *Spis imion prawosławnych...*, s. 57.

⁶⁴ Być może wśród przyczyn tych nieprawidłowości znalazł się niedostateczny stopień komunikacji między kancelistą i osobami zgłaszającymi się do kancelarii parafialnej/uczestnikami chrztu.

OSOBLIWOŚCI SŁOWOTWÓRCZE PATRONIMÓW

Badane onimy tworzone zgodnie z zasadami słowotwórstwa rosyjskiego. Zachowano repartycję sufiksów w zależności od wygłosu podstawy. Wyjątkiem było *patronimicum* od im. *Франц*, gdzie obok preferowanej formy *Францевна* użyto wariantu *Францовна*, por. *Левъ Давидовъ Кравчукъ и [...] Анастасія Францевна* 1894, 1907, 1909 — *Левъ Давидовъ Кравчукъ и [...] Анастасія Францовна* 1891, 1892.

Otczestwa od imion na *-а* urabiano zgodnie z obowiązującą zasadą, dodając formant *-ин* do podstaw imion: a) cerkiewnych: *Илинъ* 2 (< *Илия*), *Лукинъ* 7/*Лукина* 3 (< *Лука*), *Никитинъ* 7/*Никитина* 1 (< *Никита*), *Фоминъ* 18 (< *Фома*), b) literackich: *Ильинъ* 4/*Ильина* 2 (< *Илья*) i c) potocznych: *Косьмина* 1 (< *Косьма*, por. cerk. *Косма*). Jedynie w imieniu odojcowskim *Вакуловъ* 1, utworzonym od formy potocznej *Вакула* nie zachowano właściwej reguły⁶⁵. *Patronimicum* *Арефьевъ* 1/*Арефьевъ* 1 ma sufiks *-ев-*, gdyż za podstawę wzięto formę literacką *Арефий*, nie zaś cerkiewną *Арефа*.

Należy natomiast zwrócić uwagę na zapis otczestw od imion zakończonych na *-ий* (*-ия*). W badanym materiale odnotowano 26 takich imion-etymonów. Stanowiły one podstawy patronimów użytych łącznie 435 razy. Cechą charakterystyczną tych imion był dwojaki sposób urabiania od nich imion odojcowskich: z zachowaniem tematowego *u* oraz w drodze dodania *joty* do formy uszczupłej o element wygłosowy *-ий* (*-ия*). Autorzy *Słownika imion rosyjskich*⁶⁶ stwierdzają, że ten dwoisty sposób tworzenia otczestw obejmuje pokaźny zasób imion na *-ий*. Anna Susłowa i Aleksandra Superanskaja⁶⁷ wyjaśniają, że patronimy z *u* były tworzone bezpośrednio od form cerkiewnych, podczas gdy *patronimica* z *ь* pierwotnie urabiano wyłącznie od form potocznych/ludowych na *-ей* typu *Василей*, *Зиновей*. Jednak pod wpływem czynników religijnych, skutkujących ponowną rewizją imion pod kątem ich zbieżności względem wzorców oryginalnych (greckich), związek między otczestwami z *jotą* i motywującymi je formami imiennymi uległ zatarciu, ponieważ wiele form imion na *-ей* zostało wypartych i zunifikowanych z formami cerkiewnymi na *-ий*.

Autorzy poradników zalecają stosowanie następujących zasad tworzenia otczestw od imion z nieakcentowanym *-ий*: samogłoska *u* przechodzi w *jotę* (na piśmie w *ь*), gdy jest ona poprzedzona jedną

⁶⁵ Forma typu **Вакул(ъ)* nie jest poświadczona w dostępnych opracowaniach.

⁶⁶ *Словарь русских...*, s. 678.

⁶⁷ A. В. Сулова, А. В. Суперанская, *О русских именах...*, s. 152–153.

spółgłoską lub grupą spółgłoskową *нт*, np. *Васили-й* > *Васильевич*, *Васильевна*; *Викенти-й* > *Викентьевич*, *Викентьевна*. Natomiast *u* utrzymuje się po spółgłoskach *к*, *х*, *ц* oraz po grupie spółgłoskowej (poza *нт*), np. *Стахи-й* > *Стахевич*, *Стахевна*; *Димитри-й* > *Димитриевич*, *Димитриевна*⁶⁸.

W materiale białowieskim wystąpiło tylko 6 imion-etymonów na *-ий*, które, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w *Słowniku imion rosyjskich*⁶⁹, powinny derywować otczestwa za pomocą głoszki *u*: *Аверкий* (> *Аверкиевич/Аверкиевна*), podobnie *Георгий*, *Димитрий*, *Олимпий*, *Онуфрий* i *Феодосий*. Od ostatniego imienia autorzy *Słownika* rekomendują formy z *u* (tj. *Феодосиевич/Феодосиевна*) wbrew zaleceniom zawartym w przywołanych poradnikach. Natomiast wyłącznie przy użyciu *joty* (*ь*) należałoby komponować *patronimica* od imion *Василий* (> *Васильевич/Васильевна*), *Григорий*, *Кондратий*⁷⁰ i *Макарий*. Pozostałe imiona (w badanym zbiorze jest ich 14), według wskazówek autorów *Słownika*⁷¹, mogą tworzyć otczestwa w dwojaki sposób. Należą do nich następujące onimy: *Амвросий* (> *Амвросиевич/Амвросиевна* i *Амвросьевич/Амвросьевна*), *Арефий*⁷², *Афанасий*, *Викентий*, *Дементий*, *Евстафий*, *Евфимий*, *Захария*, *Зиновий*, *Игнатий*, *Климентий*⁷³, *Корнилий*, *Лаврентий* i *Леонтий*.

W analizowanym zasobie antroponimów ogólna liczba zastosowanych form otczestw reprezentująca poszczególne modele jest zbliżona: 206 form z *u* i 226 form z *ь*⁷⁴. Imiona odojcowskie tworzą na ogół zgodnie z zasadami, do których stosują się również autorzy wspomnianego już wielokrotnie *Słownika*⁷⁵. Poświadczony są jednak pewne odstępstwa. Wbrew rekomendacjom pojawiają się formy *Василиевъ* 19/*Василиевна* 17 (=36), *Григориевъ* 23/*Григориевичъ* 2/*Григориевна* 14 (=39), *Кондратиевъ* 5/*Кондратиевна* 5 (=10), *Макариевна* 1.

Porównując oba badane okresy można zauważyć istotne różnice. Ks. Szyryński wyraźnie preferował formy z *jotą* (158 poświadczeń wobec 30 egzemplifikacji wariantów z *u*), natomiast ks. Rafałowicz zdecydowanie częściej zapisywał imiona odojcowskie z *u* (176 jed-

⁶⁸ Tamże, s. 206; *Справочник личных имен...*, s. 623.

⁶⁹ *Словарь русских...*

⁷⁰ Forma literacka. Por. wyżej.

⁷¹ *Словарь русских...*

⁷² Forma literacka. Por. cerk. *Арефа* (*Spis imion prawosławnych...*, s. 61).

⁷³ Forma literacka. Por. wyżej.

⁷⁴ Trzy formy są nieczytelne.

⁷⁵ *Словарь русских...*

nostek wobec 68 ze znakiem miękkim). Na te dysproporcje w pewnym stopniu wpływa, rzecz jasna, popularność w poszczególnych latach imion chrzestnych w pokoleniu poprzednim, o czym już była mowa wyżej. Trzeba jednak zauważyć, że wiele imion odznacza się względnie zbliżonym stopniem produktywności. Poniżej przedstawiono różnice w zapisie otczestw dla kilku wybranych przykładów: a) od im. *Vazyli*: [S]: *Васильевъ* 32/*Васильевичъ* 1/*Васильевна* 34 (=67) i tylko *Василievъ* 1, [R]: również dominuje zapis ze znakiem miękkim: *Васильевъ* 21/*Васильевичъ* 2/*Васильевна* 28 (=51), ale stosunkowo liczne są też formy z *u*: *Василievъ* 18/*Василievна* 17 (=35); b) od im. *Grzegorz*: [S]: *Григорьевъ* 26/*Григорьевна* 21 (=47) i tylko *Григорievъ* 1/*Григорievна* 1 (=2), natomiast [R]: *Григорьевъ* 2/*Григоревичъ* 3/*Григорьевна* 4 (=9) oraz, zdecydowanie szczęściej, z *u*: *Григорievъ* 22/*Григорievичъ* 2/*Григорievна* 13 (=37); c) od im. *Ignacy*: [S]: *Игнатъевъ* 11/*Игнатъевна* 15 (=26) i tylko *Игнатievъ* 1, [R]: *Игнатъевичъ* 1/*Игнатъевна* 1 (=2), ale ponadto: *Игнатievъ* 14/*Игнатievичъ* 1/*Игнатievна* 17 (=32).

Dla otczestw od im. *Кондратий*, w przypadku których *Słownik* rekomenduje (jako jedyną) pisownię ze znakiem miękkim, pierwszy kancelista ([S]) używa tylko tej jednej formy: *Кондратъевъ* 7/*Кондратъевна* 3 (=10). Konsekwentny zapis stosuje też drugi pisarz ([R]), ale w tym przypadku mamy do czynienia wyłącznie z wariantem *Кондратievъ* 5/*Кондратievна* 5 (=10).

Patronimica od im. *Корнилий*, *Лаврентий*, *Леонтий*, *Викентий* mają w słowniku dwie równoległe formy. W stosunku do otczestw od im. *Корнилий* obaj diakoni korzystali wyłącznie z form z *u*: [S]: *Корнилевъ* 6/*Корнилевна* 3 (=9), [R]: *Корнилевъ* 7/*Корнилевна* 2 (=9). Tworząc imiona odojcowskie od im. *Лаврентий* i *Леонтий*, każdy kancelista używał odrębnych wariantów, por. [S]: *Лаврентъевна* 4, [R]: *Лаврентievъ* 2/*Лаврентievна* 1 (=3); [S]: *Леонтъевна* 1, [R]: *Леонтievъ* 2/*Леонтievна* 3 (=5). Imię *Афанасий* w podstawie patronimów pojawia się w materiale 7 razy i tylko w okresie 1906–1910. Ks. Rafałowicz stosuje do ich notacji formy oboczne: *Афанасъевъ* 1/*Афанасъевичъ* 2/*Афанасъевичъ* 1 (=4) i *Афанасievъ* 2/*Афанасievичъ* 1 (=3). Jak pokazuje przegląd zebranego materiału źródłowego, wariantywność zdarza się nawet we wpisach sporządzonych jedną ręką pisarską i, co więcej, niekiedy dotyczy tej samej osoby identyfikowanej⁷⁶.

⁷⁶ Ze względu na ograniczoną objętość artykułu cytowanie przykładów pominięto.

KRÓTKIE I PEŁNE FORMY PATRONIMÓW

Męskie otczestwa w pełnej formie, identyfikujące 35 osób, odnotowano 58 razy (4,8% wszystkich notacji danych osobowych mężczyzn). W okresie 1891–1896 stwierdzono 15 wpisów tego typu, zaś w latach 1906–1910 — 43 notacje. W każdym przypadku metryka, w której otczestwo posiada formant *-ич*, zawiera informację o pełnionej przez nosiciela funkcji. Najczęściej byli to urzędnicy administracji różnego szczebla, np. *Дьялопроизводитель Бъловъжскаго Удѣльнаго Управленія, Коллежскій Ассесоръ, Владимиръ Николаевичъ Крылов 1891, Писецъ Бъловъжскаго Удѣльнаго Округа, изъ крестьянъ д. Приколесья теодоръ Ильичъ Калачъ 1893, Старшій землемъръ Бъловъжскаго Удѣльнаго Округа Иванъ Семеновичъ Бъльскій 1894, Завѣдывающій шоссе Бъльскъ-Бъловъжъ-Пружаны Сергѣй Афанасьевичъ Ануфриевъ 1906*. Pełne formy patronimiczne posiadali również wojskowi, np. *Прапорщикъ запаса артиллеріи, житель г. Сънно, Могилевской губ., Иванъ Григорьевичъ Авсіевичъ 1906, Обер-Егеръ Бъловъжской Удѣльной Пуци Эдмундъ Владиславовичъ Вагнеръ, р. католическаго вѣроисповѣданія 1907, osoby duchowne, por. Священникъ Бъловъжской церкви Михаилъ Кирилловичъ Ширинскій 1894, Діаконъ Бъловъжской Свято-Николаевской Церкви, Гродненской губ., Пружанскаго уѣзда, Михаилъ Петровичъ Рафаловичъ 1908* i przedstawiciele zawodów uważanych za prestiżowe, np. *Фельдшеръ Бъловъжской Сельской Лѣчебницы Иванъ Іосифовичъ Сороковикъ 1909*.

Można zatem stwierdzić, że użycie w parafii białowieskiej otczestw na *-ич/-ович/-евич* miało związek z pozycją zawodową nosicieli, z faktem, że były to osoby „funkcyjne”⁷⁷. Nie uwzględniano natomiast rodzaju tej funkcji, jej miejsca w hierarchii administracyjnej, a tym bardziej jej usytuowania w *Табели ранг*⁷⁸, ponieważ patronimy w pełnej formie stosowano także w przypadku urzędników niższego szczebla, np. *Младшій Чиновникъ X класса Управленія Бъловъжской Удѣльной Пуци Николай Афанасьевичъ Хорцевъ 1906*, a na-

⁷⁷ Podobną tendencję odnotowuje H. Duszyński-Karabasz w materiale z Kujaw Wschodnich i ziemi dobrzyńskiej (zob. H. Duszyński-Karabasz, *Antroponimia wiernych parafii...*, s. 271, 279). Zob. też T. Pluskota, *Wpływ języka urzędowego...*, s. 57.

⁷⁸ Por. Петр I, *Табель о рангах*. 1722, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/10949> (16.10.2022); A. В. Суперанская, *Имя — через века...*, s. 87; A. Górak, *Gubernatorowie i wicegubernatorowie...*, s. 176–177.

wet w odniesieniu do pomocników urzędniczych, np. *Помощник Бухгалтера Бъловъжскаго Удѣльнаго Управленія Владимиръ Петровичъ Сергіевскій* 1892.

O użyciu *patronimicum* z „wiczem” przesądzało też, jak wolno przypuszczać, pochodzenie nosiciela, por. *Мъщанинъ г. Пружанъ Антонъ Степановичъ Салтруковичъ* 1895, *Личный почетный гражданинъ Платонъ Матѣевичъ Кунаховичъ* 1908, *Потомственный почетный гражданинъ Сергій Игнатіевичъ Воцинскій* 1909, *Потомственный дворянинъ Черниговской губерніи Митрофанъ Ивановичъ Дехтяревъ* 1909.

Równocześnie zdarzają się sytuacje, wprawdzie nieliczne, gdzie mimo pełnienia przez daną osobę wysokiej funkcji lub uprzywilejowanego pochodzenia, jej dane personalne zawierają patronim w krótkiej formie, por. *Писецъ Бъловъжскаго Удѣльнаго Управленія, дворянинъ, Александръ Ивановъ* Кирюченко 1892, *Жандармскій унтеръ-офицеръ Варшавскаго Жандармскаго Полицейскаго Управленія Привислинскихъ ж.д. Іуліанъ Ивановъ Воценко* 1909. W warstwie chłopskiej pełne formy imion odojcowskich nie występują.

Rozgraniczenie w stosowaniu pełnych i krótkich form patronimów męskich w zależności od pozycji społecznej w kancelarii parafii białowieskiej było respektowane w sposób konsekwentny. W zebranych materiale wariantywność w tym zakresie odnotowano tylko w stosunku do jednej osoby.

Podczas gdy męskie imiona odojcowskie w znakomitej większości przypadków zapisywano w formie krótkiej (tzw. *полуотчество*), a tylko w nielicznych, uzasadnionych okolicznościach stosowano warianty z „wiczem”, w zakresie *patronimików* żeńskich obserwujemy odwrotną sytuację: w powszechnym użyciu były formy pełne na *-овна/-евна* (także *-инична*)⁷⁹. Tylko w 11 metrykach (0,9% wszystkich notacji danych personalnych kobiet) otczestwa żeńskie pojawiły się w wariacie krótkim (z formantami *-ов(a)/-ев(a)/-ин(a)*). W latach 1891–1896 odnotowano 5 takich form, w okresie 1906–1910 – 6 zapisów. Łącznie posłużyły one do identyfikacji 9 kobiet, por. np. *Софія Лукина* 1891, 1894, *Анна Леонова* 1892, *Евфросинія Никитина* 1894, *Анна Ильина* 1906, *Текла Каллиникова* 1907, 1910.

Wariantywność zapisu stwierdzono w trzech przypadkach. W każdym z nich była ona uwarunkowana zmianą osoby sporządzającej zapis

⁷⁹ W trzech metrykach pod wpływem języka mówionego wpisano *ш*: *Ксенія Никитишна* 1906, *Евфросинія Ильинишна* 1907, *Марѳа Ильинишна* 1907.

(por. daty poświadczeń), por. *Михаилъ Васильевъ Лицкевичъ* u [...] *Анастасія Лукина* 1893 — *Михаилъ Васильевъ Лицкевичъ* u [...] *Анастасія Лукинична* 1906/*Михаилъ Василіевъ Лицкевичъ* u [...] *Анастасія Лукинична* 1909; *Стефанъ Даніиловъ Байко* u [...] *Θекла Каллиниковна* 1891, 1894 — *Стефанъ Даніиловъ Байко* u [...] *Θекла Каллиникова* 1907, 1910; *Михаилъ Стефановъ Козакъ* u [...] *Марина Петровна* 1892, 1895 — *Михаилъ Стефановъ Козакъ* u [...] *Марія*⁸⁰ *Петрова* 1906.

Wobec braku dodatkowych informacji trudno wnioskować, dlaczego w powszechnym użyciu były pełne formy *patronimiców* żeńskich. Być może w ten sposób — z jednej strony — próbowano odróżnić imiona odojcowskie od struktur odmeżowskich na *-owa/-ewa*. Z drugiej zaś strony, pełne formy otczestw z sufiksami *-овн(а)/-евн(а)* były zbieżne z polskimi żeńskimi formacjami (nazwiskami) typu patronimicznego na *-ówna*⁸¹. I kwestia kolejna: jeśli przyjęto stosowanie żeńskich imion odojcowskich w pełnych formach, to z jakiego powodu w kilku przypadkach użyto krótkich wariantów? Taka sytuacja mogła być konsekwencją przeoczenia, choć nie jest wykluczone, że istniały inne czynniki, które przesądziły o takim właśnie zapisie. Próbę uzasadnienia można podjąć jedynie w przypadku onimów *Никитина*, *Лукина*, *Ильина* (por. pełne formy *Никитична*, *Лукинична*, *Ильинична*). W zacytowanych krótkich patronimach występuje formant *-ин-* (zawierający element spółgłoskowy *-н-*). Być może ten fakt skojarzono z występowaniem głoski *н* w pełnych formach innych żeńskich otczestw (np. *Давидовна*, *Иоасафовна*, *Корнилевна* itd.) i jako takie potraktowano je w momencie sporządzenia wpisu.

ZAKOŃCZENIE

Księgi metrykalne II połowy XIX — początku XX w. coraz częściej stają się obiektem zainteresowań naukowych⁸², w dalszym ciągu pozostają jednak niedostatecznie rozpoznany źródłem do badań językoznawczych. Dzięki wiarygodności i stabilności są to archiwalia o dużych walorach naukowych⁸³. Obowiązujące w okresie zaborów ro-

⁸⁰ Prawdopodobnie pomyłka pisarska.

⁸¹ Por. L. Dacewicz, J. Chomko, R. Szymula, *Księgi metrykalne chrztów...*, s. 42.

⁸² Por. G. Sztandera, *Akta metrykalne parafii Korczew*, „Biuletyn Szadkowski” 2015, nr 15, s. 225–226.

⁸³ Por. L. Dacewicz, J. Chomko, J. Smakulska, *Księgi metrykalne chrztów...*, s. 7–8.

syjskojęzyczne akta parafialne dostarczają wielu informacji m.in. na temat sposobu notacji nazw własnych w języku obcym, wymagającym zastosowania innego alfabetu. Dokumenty, w których obowiązywał zapis danych osobowych uwzględniający rosyjską tradycję i porządek nazewniczy, pozwalają przyjrzeć się takiej kategorii onomastycznej, jaką są otczestwa. I chociaż jako element obcy nie zadomowiły się one ani w antroponimii polskiej, ani nawet — poza sporadycznymi wyjątkami — w antroponimii ruskiej na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim, to trudno negować fakt, że nazwy te w swoim czasie funkcjonowały w lokalnym systemie antroponimicznym i stanowiły nieodłączny składnik oficjalnej formuły identyfikacyjnej. Jak wynika z przedstawionych rozważań, formy językowe i osobliwości użycia imion odojcowskich mogą być ciekawym przedmiotem opisu i analizy onomastycznej oraz — w szerszym kontekście — obiektem badań pozwalającym uchwycić zależności między językiem i społeczeństwem.

REFERENCES

- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*. Glinka, Stanisław, Obrębska-Jabłońska, Antonina, and Siatkowski, Janusz (eds.), vol. 1. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: ZN im. Ossolińskich — PAN, 1980.
- Aznabayeva, Al'fiya, F. "Patronimy v pasportnoy formule imenovaniya lichnosti v Rossiyskoy Federatsii: ekzistentsial'nyye paradoksy i norma." *Filologicheskiye nauki. Voprosy teorii i praktyki*, 2017, no. 5 (71): 50–53 [Азнабаева, Альфия, Ф. "Патронимы в паспортной формуле именовани личности в Российской Федерации: экзистенциальные парадоксы и норма." *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 2017, no. 5 (71): 50–53] <<https://cyberleninka.ru/article/n/patronimy-v-pasportnoy-formule-imenovaniya-lichnosti-v-rossiyskoy-federatsii-ekzistentsialnye-paradoksy-i-norma/viewer>>.
- Bajko, Piotr. *Białowieża. Parafia prawosławna św. Mikołaja*. Białowieża: Orthodruk, 2013.
- Bajko, Piotr. *Białowieża. Zarys dziejów*. Białowieża: Białowieski Ośrodek Kultury, 2001.
- Bezborodova, Yuliya, V. "Kharakteristika antroponimii prikhodo-raskhodnykh knig (na materiale prikhodo-raskhodnykh knig XVIII–XIX vv.)." *Vestnik Nizhnevarovskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2013, no. 2 [Безбородова, Юлия, В. "Характеристика антропонимии приходо-расходных книг (на материале приходо-расходных книг XVIII–XIX вв.)." *Вестник Нижневартовского государственного университета*, 2013, no. 2] <<https://vestnik.nvsu.ru/2311-1402/article/view/49193/33088>>.
- Chichagov, Vasiliy, K. *Iz istorii russkikh imen, otchestv i familii*. (*Voprosy rusksou istoricheskoy onomastiki XV–XVII vv.*). Moskva: Uchpedgiz, 1959 [Чичагов, Василий, К. *Из истории русских имен, отчеств и фамилий*.

- (Вопросы русской исторической ономастики XV–XVII вв.). Москва: Учпедгиз, 1959].
- Dacewicz, Leonarda, Chomko, Jolanta, and Smakulska, Joanna. *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne. Cz. 1: Rok 1875*. Białystok: Wydawnictwo UwB, 2017.
- Dacewicz, Leonarda, Chomko, Jolanta, and Szymula, Robert. *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne. T 3: Rok 1885*. Białystok: Wydawnictwo UwB, 2020.
- Dacewicz, Leonarda, Romanik, Anna, and Smakulska, Joanna. *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne. T. 2: Rok 1880*. Białystok: Wydawnictwo UwB, 2019.
- Dudek-Szumigaj, Agnieszka. *Inskrypcje nagrobne pogranicza polsko-ukraińskiego. Studium genologiczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2018.
- Duszyński-Karabas, Henryk. *Antroponimia wiernych parafii prawosławnych na Kujawach Wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w II połowie XIX i w początkach XX wieku*. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW, 2022.
- Ganzhina, Irina, M. “Ob osnovnykh tendentsiyakh antroponimicheskoy nominatsii prednatsional’nogo perioda (na materiale tverskikh pamyatnikov delovoy pis’mennosti XVI–XVIII vekov).” *Vestnik Tverskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Filologiya*, 2016, no. 1: 114–121 [Ганжина, Ирина, М. “Об основных тенденциях антропонимической номинации преднационального периода (на материале тверских памятников деловой письменности XVI–XVIII веков).” *Вестник Тверского государственного университета. Серия: Филология*, 2016, no. 1: 114–121].
- Gloger, Zygmunt. *Białowieża*. Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1907.
- Górak, Artur. “Gubernatorowie i wicegubernatorowie południowo-wschodnich gubernii Królestwa Polskiego (1867–1918).” *Ważna obecność. Przedstawiciele państwa i narodów europejskich wśród mieszkańców międzyrzecza Bugu i Pilicy w XVII–XIX wieku*. Górak, Artur, and Latawiec, Krzysztof (eds.), Radzyń Podlaski–Radom: Radzyńskie Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych — Instytut Badawczy “Libra”, 2006: 155–193.
- Hryniewicz-Adamskich, Bożena. “Antroponimiya Severa Rossii kontsa XV–XVI veka: kharakteristika antroponimicheskikh kategoriy i tipov lichnykh imenovaniy.” *Onomastica* 1998, vol. XLIII: 193–221 [Hryniewicz-Adamskich, Bożena. “Антропонимия Севера России конца XV–XVI века: характеристика антропонимических категорий и типов личных именовании.” *Onomastica* 1998, vol. XLIII: 193–221].
- Hryniewicz-Adamskich, Bożena. “Antroponimiya Severa Rossii kontsa XV–XVI veka.” *Onomastica* 1999, vol. XLIV: 29–58 [Hryniewicz-Adamskich, Bożena. “Антропонимия Севера России конца XV–XVI века.” *Onomastica* 1999, vol. XLIV: 29–58].
- Hryniewicz-Adamskich, Bożena. *Siedemnastowieczne imiennictwo osobowe północnej Rosji na tle lokalnej kultury*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2012.
- Hryniewicz-Adamskich, Bożena. “W sprawie genezy nazwisk rosyjskich typu dopełniaczowego.” *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN* 2006, vol. LI: 95–103.

- Kalendarz prawosławny 2009*. Warszawa: Warszawska Metropolia Prawosławna, 2009.
- Lukashanets, Alaksandr, A. “Patronimy w suchasнай imyenaslovnay praktytsy: mul’tykul’turny, polikanfyesiyny i bilinhval’ny aspekty.” *Regional’naya onomastika: problemy i perspektivy issledovaniya*. Mezenko, Anna, M. (ed.). Vitebsk: VGU im. P. M. Masheroва, 2018: 181–184 [Лукашанец, Аляксандр, А. “Патронімы ў сучаснай іменаслоўнай практыцы: мультыкультурны, поліканфесійны і білінгвальны аспекты.” *Региональная ономастика: проблемы и перспективы исследования*. Мезенко, Анна, М. (ред.). Витебск: ВГУ им. П. М. Машерова, 2018: 181–184].
- Milejkowska, Halina. “Patronimica wschodniosłowiańskie w XI–XV w.” *Biuletyn PTJ*, 1967, vol. XXV: 177–192.
- Mordan’, Mikhal. “Funktsionirovaniye otchestv na Podlyash’ye v posleuniatskiy period (na primere bel’skogo Svyato-Mikhaylovskogo prikhoda).” *Regional’naya onomastika: problemy i perspektivy issledovaniya*. Mezenko, Anna, M. (ed.). Vitebsk: VGU im. P. M. Masheroва, 2022: 180–185 [Мордань, Михал. “Функционирование отчеств на Подляшье в послеуниатский период (на примере бельского Свято-Михайловского прихода.” *Региональная ономастика: проблемы и перспективы исследования*. Мезенко, Анна, М. (ред.). Витебск: ВГУ им. П. М. Машерова, 2022: 180–185].
- Mordan’, Mikhal. “Osobennosti obrazovaniya i upotrebleniya otchestv v pravoslavnom prikhode v Rayske na Podlyash’ye v kontse XIX v.” *Voprosy onomastiki* 2022, t. 19, no. 3: 158–176 [Мордань, Михал. “Особенности образования и употребления отчеств в православном приходе в Райске на Подляшье в конце XIX в.” *Вопросы ономастики*, 2022, t. 19, no. 3: 158–176] <http://onomastics.ru/sites/default/files/doi/10.15826/vopr_onom.2022.19.3.035.pdf>.
- Mordań, Michał. “Patronimy (otčestva) w parafii prawosławnej w Łapach (1898–1915).” *Rocznik Slawistyczny* (in print).
- Petr I. *Tabel’ o rangakh*. 1722 [Петр I. *Табель о рангах*. 1722] <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/10949>>.
- Pluskota, Teresa. “Imiona chrześcijańskie zarejestrowane w Białowieskiej cerkwi i parafii prawosławnej na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie międzywojennym.” *Konferencja “Droga ku wzajemności”. Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe XI*. Kondratiuk, Michał, and Siegień, Bazyli (eds.). Białystok: ZG BT SK, 2009: 195–203.
- Pluskota, Teresa. “Nazwiska zarejestrowane w białowieskiej cerkwi i parafii prawosławnej na przełomie XIX i XX wieku.” *Rosja w dialogu kultur*. Dembska, Katarzyna, and Głuszkowski, Michał (eds.). Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2015, t. I: 237–251.
- Pluskota, Teresa. “Wpływ języka urzędowego na system nazewniczy mieszkańców parafii prawosławnej w Białowieży na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie międzywojennym (na podstawie zapisów w księgach metrykalnych).” *Acta Neophilologica*, 2015, vol. XVII (2): 53–59.
- Polyakova, Yelena, N. *Iz istorii russkikh imen i familiy*. Moskva: Prosveshcheniye, 1975 [Полякова, Елена, Н. *Из истории русских имен и фамилий*. Москва: Просвещение, 1975].
- Rogalev, Aleksandr, F. *Istoricheskaya antroponimiya Gomelya i okrestnostey*. Gornel’: Barк, 2009 [Рогалев, Александр, Ф. *Историческая антропонимия Гомеля и окрестностей*. Гомель: Барк, 2009].

IMIONA ODOJCOWSKIE...

- Rymut, Kazimierz. "Staryye patronimicheskiye obrazovaniya v slavyanskikh yazykakh." *Zeitschrift für Slawistik* 1985, vol. 30: 805–808 [Рымут, Казимеж. "Старые патронимические образования в славянских языках." *Zeitschrift für Slawistik* 1985, vol. 30: 805–808].
- Simina, Galina, Ya. "Istoriya otchestv." *Onomastika Povolzh'ya* 3. *Materialy III Konferentsii po onomastike Povolzh'ya*. Kuzeyev, Rail', G., and Nikonov, Vladimir, A. (eds.). Ufa: Akademiya Nauk SSSR, 1973: 177–182 [Сими́на, Галина, Я. "История отчеств." *Ономастика Поволжья* 3. *Материалы III Конференции по ономастике Поволжья*. Кузеев, Раиль, Г., and Никонов, Владимир, А. (ред.). Уфа: Академия Наук СССР, 1973: 177–182].
- Slovar' russkikh lichnykh imen*. Tikhonov, Aleksandr, N., Boyarinova, Larisa, Z., and Ryzhkova, Al'bina, G. (eds.). Moskva: Shkola-Press, 1995 [*Словарь русских личных имен*. Тихонов, Александр, Н., Бояринова, Лариса, З., and Рыжкова, Альбина, Г. (ред.). Москва: Школа-Пресс, 1995].
- Sosnowski, Jan. "O patronimikach chłopskich w imiennictwie rosyjskim XVI w." *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica* 1999, vol. 38: 67–80.
- Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim*. Warszawa: Warszawska Metropolia Prawosławna, 2011.
- Spravochnik lichnykh imen narodov RSFSR*. Superanskaya, Aleksandra, V., and Gusev, Yuriy, M. (eds.). Moskva: Russkiy yazyk, 1987 [*Справочник личных имен народов РСФСР*. Суперанская, Александра, В., and Гусев, Юрий, М. (ред.). Москва: Русский язык, 1987].
- Superanskaya, Aleksandra, V. *Imya — cherez veka i strany*. Moskva: Nauka, 1990 [Суперанская, Александра, В. *Имя — через века и страны*. Москва: Наука, 1990].
- Suslova, Anna, V., and Superanskaya, Aleksandra, V. *O russkikh imenakh*. Leningrad: Lenizdat, 1978 [Суслова, Анна, В., and Суперанская, Александра, В. *О русских именах*. Ленинград: Лениздат, 1978].
- Sztandera, Grzegorz. "Akta metrykalne parafii Korczew." *Biuletyn Szadkowski*, 2015, vol. 15: 225–235.
- Tichoniuk, Vazyli. *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*. Zielona Góra: Wydawnictwo WSP, 2000.